

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2000 metai

LI
LEIDYKLA

Vilnius 2001

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2000

VILNIUS 2001

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2000

VILNIUS 2001

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Algirdas GIRININKAS

Lietuvos istorijos institutas

Vytautas MERKYS (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Vacys MILIUS

Lietuvos istorijos institutas

Edmundas RIMŠA (pirm. pavaduotojas)

Lietuvos istorijos institutas

Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Antanas TYLA

Lietuvos istorijos institutas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 2001 Vilnius

<http://www.crosswinds.net/~istorija/lim.html>

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342

ISBN 9986-780-41-1

© Lietuvos istorijos institutas, 2001

© Straipsnių autoriai, 2001

PUBLIKACIJOS

ANTANAS T Y L A

VILNIAUS UNIVERSITETO PROFESŪROS PRITARIMAS TEISĖS FAKULTETO ĮSTEIGIMUI

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinis gyvenimas, Lietuvos Statuto nuo 1529 m. funkcionavimas savaime reikalavo specialiai pasiruošusių teisininkų. Jurisprudenciją išmanančių žmonių pirmiausia reikėjo Lietuvos didžiojo kunigaikščio institucijoje, o susikūrus žemės ir pilies teismams, ir pavietuose bei vaivadijose. Pradžioje teisininkai kvalifikaciją įgydavo daugiausia Krokuvos universitete, kuriame XV–XVI a. mokėsi dauguma studijuojančio Lietuvos jaunimo. Vien 1442–1492 m. Krokuvoje studijavo apie 120 jaunuolių iš Lietuvos, ir iš ten į Lietuvą sugrįžo apie 40 bakalaurų, 13 magistrų ir 2 daktarai. Manoma, kad iki pastarųjų metų tame universitete iš viso studijavo apie 300–400¹, o XV–XVI a. – apie 700 jaunuolių iš Lietuvos (daugiau kaip 60 bakalaurų, 20 magistrų ir 2 teisės daktarai)². Be to, Lietuvos jaunimas studijavo Italijos, Leipcigo, Ingolštato, Bazelio, Leideno, atidarytame Karaliaučiaus ir kituose Europos universitetuose³. Aukšta Lietuvos įstatymų kodifikacinė kultūra, valstybiniai, tarptautiniai interesai tiesiog nesiderino su 1579 m. įkurtojo Vilniaus universiteto studijų struktūra, kurioje teisei, kaip ir medicinai, neatsirado vietos. Abiejose valdovo Stepono Batoro pasirašytose Vilniaus universiteto įsteigimo privilegijose – 1578 m. liepos 7 d. ir 1579 m. balandžio 1 d. – pabrėžiama: pirmojoje, kad jame

¹ M. R o č k a, Lietuvių studentai Krokuvoje ir Humanizmo pradžia Lietuvoje (XV a. – XVI a. pradžia), *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Literatūra*, Vilnius, 1966, t. 9, p. 63; *Indeks studentów Uniwersytetu krakowskiego w latach 1400–1500*. Opracowali Jerzy Zathy i Jerzy Reichan, Wrocław etc., 1974, 365 p. Be to, apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išėviją Krokuvoje žr. W. U r b a n, S. L ū ž y s, *Lietuvių Krokuva XIV–XVI amžiais*, Vilnius, 1999, 344 p.

² A. B u m b l a u s k a s, 1579–1773 – Baroko epocha: Jėzuitų universitetas, *Vilnius – Jėzuitų akademija – universitetas 1579–1599*, Vilnius, 1999, p. 56.

³ V. B i r ž i š k a, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII amžiais*, redagavo ir papildė Mykolas Biržiška su Adolfo Šapokos įvadu, Chicago: Litanistikos inst. I-kla, 1967, 217 p.

neturi būti teikiami teisės ir medicinos bakalauro, magistrų bei daktarų moksliniai laipsniai⁴, antrojeje, kad neturi būti ir dėstomi šie dalykai⁵. Kaip pastebėjo pirmasis plačiau į šią nuostatą atkreipęs dėmesį žinomas Vilniaus universiteto įkūrimo proceso tyrinėtojas Paulius Rabikauskas, tai prilygo šių dalykų Vilniaus universitete uždraudimui⁶.

Šiuo metu jau aišku, dėl ko taip atsitiko. Anksčiau buvo aiškinama, kad šių dalykų dėstymo į Vilniaus universitetą nenorėjo įsileisti jėzuitų ordinas⁷. P. Rabikauskas⁸, paskui ir šio universiteto istorijos tyrinėtojas Ludwikas Piechnikas⁹, parašęs 4 tomų Vilniaus universiteto istoriją nuo jo pradžios iki XVIII a. vidurio, atskleidė konkurencines Krokuvos universiteto nuostatas. Universitetas gynė savo išimtinę teisę teikti aukštąjį išsilavinimą Lietuvos ir Lenkijos valstybėje. Jis buvo prieš Vilniaus universiteto įkūrimą, kad neprarastų į jį plaukusio Lietuvos studentų kontingento. Krokuvos universiteto auklėtiniai Lenkijoje užėmė aukštas bažnyčios ir valstybės pareigybes, dirbo karaliaus kanceliarijoje. Šie pareigūnai nebuvo abejingi tuo metu krizę išgyvenančiai savo Alma Mater. Kai Vilniaus universiteto steigimo nebebuvo galima sutrukdyti, karaliaus kanceliarijoje dirbę Krokuvos universiteto auklėtiniai, o gal ir pats šis Universitetas¹⁰ pasistengė bent susiaurinti naujojo universiteto studijų apimtį. Parengiamajame Vilniaus universiteto įkūrimo rašte jie išbraukė įrašytas teises teikti teisės ir medicinos laipsnius, o iš parengto steigiamojo dokumento išbraukė ir šių dalykų studijas¹¹. P. Rabikauskas ir L. Piechnikas nesurado pėdsakų, kad prie minėtų dviejų valdovo privilegijų rengimo būtų prisidėję jėzuitai¹². Tačiau su jėzuitų žinia rengtoje popiežiaus Grigaliaus XIII 1579 m. spalio 30 d. bulėje dėl Vilniaus kolegijos pakėlimo į Universitetą¹³ buvo leista dėstyti jame visus dalykus, kurie dėstomi kituose krikščioniškų kraštų universitetuose, o pats Universitetas pavestas Jėzaus draugijos generolui, kuris galėjo daryti šios mokyklos statuto bei struktūros pertvarkymus ir

⁴ Privilegijoje rašoma: „Ypač kad nebūtų kam nors žalos, Vilniaus kolegijoje tenebūnie teikiami nei medicinos, nei civilinės teisės, o [tik] [laisvųjų] menų bei filosofijos, taip pat teologijos [laipsniai]“. Žr. *Academia et Universitas Vilnensis*, Vilnius, 1979, p. 11.

⁵ Privilegijoje rašoma, kad leidžiama Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus pasikviestiems jėzuitų ordino profesoriams „jaunuomenę tinkamai mokyti pamaldumo ir rašto bei dėstyti kitus mokslus, išskyrus teisę ir mediciną...“ Žr.: *Academia*, p. 15.

⁶ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina Vilniaus akademijoje, *Aidai*, 1975, Nr. 3, p. 97.

⁷ I. P e t r a u s k i e n ė, Dėl medicinos ir teisės katedrų įsteigimo Vilniaus akademijoje XVII a. pradžioje, *Lietuvos istorijos metraštis, 1975 m.*, Vilnius, 1976, p. 101–107.

⁸ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina..., p. 99; P. R a b i k a u s k a s, Karaliaus Stepono Batoro privilegijos Vilniaus universitetui, *Vilnius – Jėzuitų akademija...*, p. 26.

⁹ L. P i e c h n i k, *Początki Akademii wileńskiej 1570–1599*, Rzym, 1984, p. 58; L. P i e c h n i k, *Rozkwit Akademii wileńskiej w latach 1600–1655*, Rzym, 1983, p. 157.

¹⁰ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina, p. 99.

¹¹ L. P i e c h n i k, Universitetas ir lietuviybė, *Dienovidis*, 1999, Nr. 41–42, p. 12.

¹² P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina, p. 98–99; L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 157.

¹³ *Academia...*, p. 20–27. Ten pat yra ir bulės faksimilė.

pokyčius. Šios bulės turinys nebe priklausė nuo Krokuvos universitetui artimos aplinkos, ir valdovo privilegijose buvusių draudimų nebeliko¹⁴, todėl teisei ir medicinai duryd Vilniaus universitete nebuvo užtrenktos.

Vilniaus universitete buvęs teisės ir medicinos vakuumas, anot P. Rabikausko, pirmaisiais metais pačioje Akademijoje nebuvo jaučiamas dėl buvusių kitų akademiinių problemų¹⁵. Jį labiau juto Lietuvos valstybinis politinis elitas ir visuomenė. Pirmosios žinios apie Lietuvos valstybės veikėjų pastangas įkurti teisės ir medicinos fakultetus yra iš 1618 m.¹⁶ Idėją įsteigti šiuos fakultetus iškelė Žemaitijos seniūnas Jeronimas Valavičius. Jis tai išdėstė Kražių kolegijos rektoriui Jonui Jamiolkovskiui. Jos įgyvendinimu rūpinosi ir Vilniaus vyskupas E. Valavičius, ir pirmasis lietuvis Universiteto rektorius (1618–1625) Jonas Gruževskis¹⁷. Kas sutrukdė tuomet pasinaudoti Valavičių fundacija ir įsteigti naujus fakultetus, tebėra diskusijų objektas. Istoriografijoje manoma, kad vėl sutrukdė Krokuvos universitetas arba jėzuitų generolo pasiūlyto modelio neįtikimas fundatoriams¹⁸. Ši idėja buvo atgaivinta 1641 m. Iniciatoriai buvo jėzuitai: Lietuvos provincijolas minėtasis J. Jamiolkovskis, universiteto rektorius (1638–1641) Melchioras Schmelingas, profesorių namų, o nuo 1641 m. rudens vėl Universiteto rektorius (1641–1643) J. Gruževskis, novicijato rektorius Andrius Klingeris ir naujasis profesorių namų rektorius Martynas Hinča¹⁹. Be abejo, idėją plėtoti ir įgyvendinti padėjo palankaus jai J. Gruževskio antroji rektoriavimo kadencija²⁰ ir, žinoma, 1643–1646 m. rektoriumi buvęs ispanas Benediktas iš Sokso (Sokso), kuriam, kaip tvirtina L. Piechnikas, teko sutvarkyti visus naujo fakulteto atidarymo formalumus²¹.

Pirmiausia reikėjo sutvarkyti teisinius naujų studijų įvedimo pagrindus. Grigaliaus XIII bulėje teisės ir medicinos dalykų dėstymas Vilniaus universitete nebuvo uždrausti, jėzuitų generolas savo sutikimą, kad būtų jie dėstomi, jau buvo davęs po 1618 m. iškeltos teisės ir medicinos dėstymo idėjos. Draudimas buvo tik valdovo Stepono Batoro universiteto steigiamosiose privilegijose. Kaip tvirtina P. Rabikauskas, pėdsakų, kad tą draudimą panaikinti būtų ruošęsis Zigmantas Vaza, neužtikta²². Todėl dabar buvo susirūpinta nauja teigiama valdovo privilegija. Ir ji buvo gauta.

¹⁴ P. R a b i k a u s k a s, Popiežiaus Grigaliaus XIII bula Vilniaus universitetui, *Vilnius – Jėzuitų akademija...*, p. 36–51.

¹⁵ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina..., p. 99–100.

¹⁶ Ten pat, p. 100; L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 157–160; *Vilniaus universiteto istorija 1579–1803*, Vilnius, 1976, p. 66.

¹⁷ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina..., p. 100–101; L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 158–162.

¹⁸ L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 162.

¹⁹ P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina..., p. 102–103; L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 162–163.

²⁰ L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 163.

²¹ Ten pat, p. 34.

²² P. R a b i k a u s k a s, Teisė ir medicina..., p. 102.

1641 m. spalio 11 d. Vladislovo Vazos privilegija valdovas, pakeisdamas Stepono Batoro duotas privilegijas, leido, kad „Vilniaus jėzuitų akademijoje būtų viešai dėstoma kanonų bei civilinė teisė ir medicina ir kad tie visų šitų fakultetų studentai, kurie tiktai bus pripažinti verti, sutikus tuo metu esančiam minėtos Draugijos kolegijos ir akademijos rektoriui, galėtų gauti kitose akademijose ir universitetuose paprastai teikiamus laipsnius“²³. Kitas svarbus klausimas buvo šių fakultetų išlaikymas. Materialinę paramą buvo pažadėjęs žinomo Lietuvos valstybės veikėjo, ilgamečio Lietuvos kanclerio, paskui didžiojo Lietuvos etmono Leono Sapiegos sūnus Lietuvos rūmų maršalas Kazimieras Leonas Sapiega, nuo 1645 m. buvęs Lietuvos vicekancleriu²⁴. Jis pareiškė norą paremti tik vieną Teisės fakultetą ir parengė fundacijos sąlygas, pagal kurias Teisės fakultetas turėjo būti vadinamas *Schola Sapiehana* (dažnai literatūroje tvirtinama, kad jo garbei Teisės fakultetas kitų iniciatyva buvo pavadintas Sapiegos vardu) ir pasiliko sau teisę kartu su rektoriais paskirti profesorius, numatė jiems atlyginimus. Jis fundavo Teisės fakultetą su keturiomis katedromis ir keturiomis profesorių vietomis: dvi kanoninės (bažnytinės) teisės ir dvi civilinės teisės. K. L. Sapiega 1644 m. įteikė rektoriui Benediktui iš Sokso 12 500 auksinų. Šios sumos procentai turėjo būti padalyti keturiems profesoriams. Be to, 1655 m. užrašė Oršos paviete esantį Počajevičių dvarą, vertą daugiau nei 30 000 auksinų²⁵. Tais pačiais metais jis padovanojo Teisės fakultetui vertingą knygų rinkinį²⁶. Kartu buvo ieškoma teisės profesorių. Du profesoriai buvo pasikviesti iš Ingolštato (Bavarija) universiteto, kuriame retoriką studijavo ir Teisės fakulteto fundatorius K. L. Sapiega²⁷. Tai buvo bažnytinės ir civilinės teisės daktaras Simonas Dilgeris ir kanoninės teisės dėstytojas Jonas Jurgis Schaueris²⁸. Naujo fakulteto dekanu tapo S. Dilgeris²⁹. Jie atvyko į Vilnių 1644 m.³⁰ Koks tai buvo reikšmingas universitetui, miestui ir valstybei įvykis, parodė pats jų atvykimas. Akademija juos iškilmingai sutiko prie miesto vartų, po pamaldų įvyko iškilmingas priėmimas, kuriame rektoriaus pakviesti dalyvavo Vilniaus kapitulos prelatai, bajorai, Vilniaus magistrato atstovai. Paskui Šv. Jonų bažnyčioje jiems buvo suteikti teisės magistro ir filosofijos daktaro laipsniai. Vienas Universiteto profesorius pasakė fundatorių išaukštinančią ir su nauju dalyku supažindinančią kalbą. Svečiai ir studentai pasakė sveikinimus³¹. Tais pat metais atvyko iš

²³ Varšuva, 1641 10 11. Vladislovo Vazos privilegija, *Academia...*, p. 29.

²⁴ *Urządniczy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy, opracowali Henryk Lulewicz i Andrzej Rachuba, Kórnik, 1994, p. 74.*

²⁵ L. Piechnik, *Rozkwit...*, p. 176–177.

²⁶ L. Piechnik, *Początki...*, p. 37.

²⁷ V. Biržiška, *Lietuvos studentai*, p. 146

²⁸ P. Rabiškauskas, *Teisė ir medicina*, p. 105; L. Piechnik, *Rozkwit*, p. 169.

²⁹ L. Piechnik, *Rozkwit...*, p. 171.

³⁰ Ten pat, p. 169.

³¹ P. Rabiškauskas, *Teisė ir medicina*, p. 105; L. Piechnik, *Rozkwit*, p. 169.

Paduvos universiteto pakviestas civilinės ir kanoninės teisių daktaras Aaronas Aleksandras Olizarovijus.

Teisės fakultetas pradėjo dirbti turėdamas dvi kanoninės teisės ir dvi civilinės teisės katedras. Iškilmingas fakulteto atidarymas vyko 1644 m. rugsėjo 22 d. Pats fundatorius nedalyvavo, tačiau jam iškilmes ir padėką išreiškė 22 profesoriai bendramė 1644 m. rugsėjo 25 d. laiške, kurį čia skelbiame. Jame pabrėžiamas tas pats didžiulis visuomenės susidomėjimas, koks buvo sutinkant iš Ingolštato atvykusius profesorius: „[Akademija ir bažnyčia [Šv. Jonų] suplaukė tokia daugybė žmonių, – rašoma jame, – tarp jų ir aukščiausią padėtį bei pareigybes užimančių asmenų <...> ir praleido [jie] visą dieną iškilmėse, taip pat kai buvo sakomi vieši sveikinimai, jausdami ir reikšdami tokį džiaugsmą, jog atrodo, kad mes tik dabar šventėme Universiteto gimtadienį“. Rytjaus dieną į kanoninės ir civilinės teisės paskaitas susirinko tokia daugybė aukštesniųjų Teologijos ir Filosofijos fakultetų studentų, dvasininkų ir miestiečių, kad vienam teisės profesorius teko tiek klausytojų, kiek jų neturėjo visi aukštesniųjų kursų profesoriai kartu paėmus. A. Olizarovijus laiške K. L. Sapiegai³² pažymėjo, kad iškilmėms padėjo ir labai gražus saulėtas oras, iškilminga ir puošni aplinka – išpuoštos bažnyčios, bokštai, instrumentinė muzika, dainavimas. Visa tai esą galėjo patenkinti ir Tantalo svajones. Rytą teisės profesoriai, pasipuošę daktarų ženklais, lydimi kitų fakultetų skirtingais drabužiais pasipuošusių narių, ėjo į pamaldas, paskui kolegijos valgykloje buvo suruoštos vaišės. Grįžus į bažnyčią, naujieji profesoriai davė priesaiką ir iš sakyklos skaitė pirmąsias savo paskaitas. Pabaigoje sveikino kitos jėzuitų mokyklos, Vilniaus miesto taryba ir visi dėkojo fundatoriui³³.

Ir čia skelbiamame Vilniaus universiteto profesūros kolektyviniame laiške, ir A. Olizarovijaus laiške K. L. Sapiegai pažymimas Teisės fakulteto studentų gausumas. Deja, skaičius nėra žinomas, tik žinoma, kad 1618 m. buvo 1210 besimokančiųjų³⁴. Po 1642 m. Polocko kolegijos gaisro dalis jos mokinių persikėlė į Vilnių, ir besimokančiųjų turėjo dėl to padaugėti³⁵. Fakultetą įsteigus, profesorių buvę 18³⁶. Tačiau čia skelbiamą laišką pasirašė 19 profesorių.

Teisės fakultetas greitai įsijungė į Universiteto mokslinį gyvenimą. Jame buvo teikiami kanoninės teisės ir civilinės teisės daktaro ir licenciato, taip pat abiejų – kanonų ir civilinės – teisių daktaro ir licenciato laipsniai³⁷. 1647 m. Universiteto spaustuvėje

³² E. U l č i n a i t ė, Vilniaus akademijos teisės profesorius A. Olizarovijus, *Mokslas ir gyvenimas*, 1978, Nr. 5, p. 16; L. P i e c h n i k, *Rozkwit*, p.169–170.

³³ 1644 09 26, Vilnius. A. Olizarovijaus laiškas K. L. Sapiegai; L. P i e c h n i k, *Rozkwit*, p. 169–170.

³⁴ L. P i e c h n i k, *Początki*, p. 36. Plg.: *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922*, Chicago, 1972, p. 32. Ten nurodoma 1215; *Vilniaus universiteto istorija 1579–1803*, p. 57–58.

³⁵ L. P i e c h n i k, *Początki*, p. 36.

³⁶ *Lietuvos universitetas*, p. 31; *Vilniaus universiteto istorija 1579–1803*, p. 54

³⁷ R. P l e č k a i t i s, Promocijos senajame Vilniaus universitete, *Akademijos laurai*, Vilnius: VU l-klā, 1997, p. 31.

buvo išspausdintos trijų teisės studentų darbų tezės. 1651 m. Gdanske buvo išleistas šio fakulteto profesoriaus darbas „De politica hominum societate libri tres“ („Trys knygos apie politinę žmonių sąjungą“). 1650 m. prof. S. Dilgerio globojamas Jonas Markvartas apgynė pirmą civilinės teisės daktaro disertaciją „De damno iniuriae“ („Apie neteisingą bausmę“). Fakultete prasidėjo Lietuvos Statuto ir Lenkijos Karalystės įstatymų visuomeninės santvarkos tyrinėjimas ir vertinimas. Tai buvo labai svarbu ieškant valstybės pažangos kelių.

Skelbiamas kolektyvinis Vilniaus universiteto profesorių ir pareigūnų padėkos laiškas Lietuvos rūmų maršalui K. L. Sapiegai atspindi ir jų požiūrį į Universiteto išplėtimą ir visuotinį pritarimą Teisės fakulteto įsteigimui, taip pat rodo, kaip teisės dalykai buvo valstybės ir Vilniaus visuomenės vertinami. Be to, šis laiškas yra patikimas šaltinis apie Universiteto profesūros personalą, jų pareigas.

Laiško originalas yra Paryžiaus lenkų bibliotekoje (Biblioteka Polska w Paryżu) ir galbūt dėlto ilgai nebuvo Vilniaus universiteto istoriografijos objektas. Dėkoju šios bibliotekos darbuotojams, sudariusiems galimybę pasidaryti šio dokumento kopiją.

Laišką į lietuvių kalbą išvertė ir suredagavo Lietuvos istorijos instituto asistentas Darius Antanavičius. Už tai jam nuoširdžiai dėkoju.

Vilniaus universiteto profesorių ir pareigūnų laiškas Teisės fakulteto fundatoriui Lietuvos rūmų maršalui Kazimierui Leonui Sapiegai

Vilnius, 1644 09 25

Originalas: Biblioteka Polska w Paryżu, f. 11, Nr. 35, p. 423–426. Popieriuje dailia raščiū rašytas dokumentas. Dorsalinis įrašas: Illustrissimo domino, domino Casimiro Leoni Sapieha, marschalco curiae MDL, Slonimensi, Volpensi, Luboszanensi etc. etc., capitaneo, domino et patrono colendissimo [Šviesiausiajam ponui, ponui Kazimierui Leonui Sapiehai, LDK rūmų maršalui, Slanimo, Volpos, Liubošanų ir t. t. ir t. t., seniūnui, didžiausiai gerbiamam ponui ir globėjui].

Illustrissime domine, curiae MDL marschalce, domine ac mecaenas colendissime.

Quantum nos et universitatem hanc Vlnensem Tuae Celsitudinis munificentia ornaverit, ipsa scientiarum initia, quibus dies 22 septembris in auspicia cessit, manifestum fecerunt. Nam tantis omnium prope ordinum studiis (ex quibus non pauci in hac metropolitana urbe aderant) et doctores iuris, et disciplinae ipsae acceptae sunt, ut maiorem animorum alacritatem ac plausum nemo desideraret. Unum in publica hilaritate universis defuit, quod tua illustrissima praesentia, in quam omnium laetitia refundi debuit, caruissent. Tanta populi multitudo, et primariae autoritatis atque dignitatis hominum, ad Academiam et templum tum agendis Deo gratiis, tum appreciationibus instituendis confluit diemque solidam inter solennes caerimonias et publi-

cas gratulationes eo gaudiorum sensu et significatione transmisit, ut tum primum nobis Universitatis natalem celebrasse videremur. Crevit Academiae aestimatio et nostra obligatio ex publici favoris indiciis manifestior apparuit. Neque inanes aut steriles fuisse plausus dies posterior ostendit. Iuventus academica ex omnibus superioribus scholis, theologia nimirum utraque et triplici philosophia, et praeter hos ex clero et civitate non pauci ad tua, Illustrissime, beneficia, iuris nimirum utriusque prudentiam, tanto numero concurrerunt, ut vel unus professor iuris plures, quam omnes superiorum facultatum, numeret discipulos et uterque tantam sibi frequentiam gratuletur, quantam in aliis academiis neuter fatetur conspexisse. Gaudemus tantis initiis, incrementa in dies speramus atque optamus, ut plures sint, cum quibus nostri debiti magnitudinem dividamus et tua hac amplissima liberalitate, qua fruimur, cum pluribus Ecclesiae, Reipublicae ac Tibi, mecaenas illustrissime, serviamus. Cui et harum disciplinarum, et omnis industriae atque obsequii nostri fructum vovemus. Deus Optimus Maximus Celsitudinem Tuam et publico, et nostro bono diu servet incolumem. Vilnae, 25 septembris 1644.

Illustrissim[a]e Celsitudinis Vestrae [^a] [424]

^bBenedictus de Soxo, sacrae theologiae doctor, collegii et almae academiae Vilnensis Societatis Iesu [*fulterius–SI*] rector

Albertus Cieciszewski SI, sacrae theologiae doctor, eiusdem decanus et ordinarius professor et Academiae procancellarius

Bartholomaeus Oleszkiewicz SI, sacrae theologiae doctor, eiusdem ordinarius professor ac decanus philosophicae facultatis

Simon Jabłonowski SI, sacrae theologiae doctor et theologiae moralis ordinarius professor

Simon Ugniewski SI, sacrae theologiae doctor

Simon Dilger, iurium doctor et eorundem in scholis Sapiehanis Vilnensis academiae SI professor ordinarius, iuridicae facultatis pro tempore decanus

Aaron Alexander Olizarowski, iurium doctor et eorundem in scholis Sapiehanis Vilnensis academiae SI professor ordinarius, serenissimi principis Neuburgensis consiliarius

Thomas Clagius SI, artium et philosophiae magister, sacrarum literarum ordinarius professor

Ioannes Chądzynski SI, artium et philosophiae magister, theologiae et sacrae linguae ordinarius professor

Osualdus Krüger SI, artium et philosophiae magister, mathematicarum disciplinarum ordinarius professor

^a Toliau originalo lapo apačioje, naujoje eilutėje, dešinėje pusėje, yra keturi žodžiai, tačiau kserokso kopijoje matyti tik didžiųjų raidžių viršūnės.

Andreas Szczepkowski SI, artium et philosophiae magister et metaphysices ordinarius professor [425]

Thomas Porzecki SI, physicae ordinarius professor

Michael Radau SI, logicae ordinarius professor

Iacobus Osuchowski SI, studiorum praefectus, academicarum facultatum secretarius

Simon Storymowicz SI, theologiae moralis ordinarius et philosophiae nominatus professor

Sventoslaus Dąbrowa SI, ethicae ordinarius et philosophiae nominatus professor

Sebastianus Pikulius Bavarus, summi pontificis alumnus, artium et philosophiae magister, sacrae theologiae licenciatus, academicarum facultatum notarius

Andreas Venceslaus Borzecki Bohemus, summi pontificis alumnus, artium et philosophiae magister, academicarum facultatum quaestor

Iosephus Konstantynowicz, artium et philosophiae magister, academicarum facultatum bedellus

Paulus Idzkowski SI, rhetoricae et historiae ordinarius professor

Stanislaus Tupik SI, rhetoricae ordinarius professor

Sebastianus Duczyminski SI, poetices ordinarius professor^c.

Vertimas

Šviesiausiasis pone, LDK rūmų maršale, didžiausiai gerbiamas pone ir mecenate.

Kaip mus ir ši Vilniaus universitetą iškėlė Tavo Aukštybės dosnumas, aiškiai parodė pati pirmoji mokslų diena, sėkmingai prasidėjusi rugsėjo 22-ąją. Mat ir teisės daktarai, ir pačios disciplinos buvo priimtoms su tokiu beveik visų luomų (iš kurių nemaža buvo šiame pagrindiniame [LDK] mieste) palankumu, kad niekas negalėtų pageidauti didesnio užsidegimo ir pritarimo. Viešam džiugesiui vyraujant, visiems stigo tik vieno dalyko – Tavo Šviesybės, kuriai ir buvo skirta visų linksmybė, dalyvavimo. Į Akademiją ir [jos] bažnyčią suplaukė tokia daugybė žmonių (tarp jų ir aukščiausią padėtį bei pareigybes užimančių asmenų), ketinusių tiek padėkoti Dievui, tiek išreikšti [savo] palinkėjimų, ir praleido visą dieną iškilmėse, taip pat kai buvo sakomi vieši sveikinimai, jausdami ir reikšdami tokį džiaugsmą, jog atrodo, kad mes tik dabar šventėme Universiteto gimtadienį. Išaugo Akademijos vardas, ir mūsų įsipareigojimas, viešo palankumo įrodymų skatinamas, tapo dar aiškesnis. Kad pritarimas nebuvo tuščias ar bergždzias, parodė kita diena. Visų aukštesniųjų fakultetų, būtent: abejopos teologijos³⁸ ir trejopos filosofijos³⁹, – Akademijos jaunuomenė, o be jos, – ir

^{b-c} Originale Vilniaus universiteto rektorius, profesoriai ir pareigūnai savo vardą, pavardę, mokslinį laipsnį ir einamas pareigas įrašė savo ranka.

³⁸ Moralinė ir dogmatinė teologija.

³⁹ Logika, fizika ir metafizika.

nemaža [asmenų] iš dvasininkų ir miestiečių [luomo], tokiu gausiu būriu susirinko prie tavo, Šviesybe, geradarių [šaltinio], t. y. mokytis abejopos teisės⁴⁰, kad net vienas teisės profesorius turi daugiau mokinių negu visi aukštesniųjų fakultetų [profesoriai] ir abu džiaugiasi dėl tokios [mokinių] gausos, kokios, kaip abu pripažįsta, neregėjo kitose akademijose⁴¹. Džiaugiamės dėl tokių pirmųjų žingsnių, tikimės laikui bėgant didesnių pasiekimų ir reiškiamo pageidavimą, kad būtų daugiau tokių, su kuriais galėtume dalytis savo priedermės didumu ir, naudodamiesi šiuo tavo didžiausiu dosnumu, su didesne nauda tarnautume Bažnyčiai, Respublikai ir Tau, šviesiausis mecenate, kuriam ir skiriame tiek šių disciplinų, tiek viso mūsų uolaus ir nuolankaus darbo vaisius. Tegul Gerasis Didysis Dievas Tavo Aukštybę tiek visų, tiek mūsų labai ilgai sergi sveiką. Vilnius, 1644 rugsėjo 25.

Šviesiausiosios Jūsų Aukštybės [424]

Benediktas iš Soxo, šventosios teologijos daktaras, Jėzaus Draugijos [toliau – JD] Vilniaus kolegijos ir akademijos rektorius⁴²

Albertas Cieciszewskis iš JD, šventosios teologijos daktaras, Teologijos fakulteto dekanas ir ordinarinis profesorius bei Akademijos vicekancleris⁴³

Baltramiejus Oleszkiewiczzius iš JD, šventosios teologijos daktaras, ordinarinis teologijos profesorius ir filosofijos fakulteto dekanas⁴⁴

Simonas Jabłonowski iš JD, šventosios teologijos daktaras ir ordinarinis moralinės teologijos profesorius⁴⁵

Simonas Ugniewskis iš JD, šventosios teologijos daktaras⁴⁶

⁴⁰ Kanonų (bažnytinė) teisė ir civilinė teisė.

⁴¹ Teisės fakulteto profesoriai S. Dilgeris ir J. J. Schaueris iki tol buvo dėstę teisę Ingolštato universitete. Ten taip pat teisę buvo studijavęs A. A. Olizarowski.

⁴² Benediktas iš Sokso (1587–1658), ispanas, gimęs Grenadoje, jėzuitas (nuo 1602 m.), dėstė Ispanijoje, 1624 m. pasiūstas į Vilnių. Vilniaus universitete 1625 m. gavo teologijos daktaro laipsnį ir visą laiką dirbo Vilniaus universitete. 1643–1646 m. buvo rektorius. 1655 m. pasitraukė iš Vilniaus, mirė Antverpene. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 34, 35.)

⁴³ Albertas Cieciszewskis (1604–1675), gimęs Mozūrijoje, jėzuitas (nuo 1622 m.), teologijos daktaras (nuo 1642 m.), Vilniaus universiteto rektorius (1646–1649), ordinarinis profesorius, valdovų Jono Kazimiero ir Mykolo pamokslininkas (ten pat, p. 35–37).

⁴⁴ Baltramiejus Oleszkiewiczzius [Oleškiewiczzius] (apie 1600–1650), gimęs LDK (lituanus), jėzuitas, teologijos daktaro laipsnį gavo 1642 m. Vilniaus universitete, Brunsbergo kolegijoje dėstė filosofiją ir teologiją. 1646–1650 m. Pultusko kolegijos rektorius. (*Akademijos laurai*, p. 86.)

⁴⁵ Simonas Jabłonowski, mozūras, jėzuitas, 1625 m. Vilniaus universitete įgijo laisvųjų menų ir filosofijos magistro laipsnį, 1637 m. – teologijos daktaro laipsnį. (*Akademijos laurai*, p. 153, 253.) Dėstė Vilniaus universitete.

⁴⁶ Simonas Ugniewskis (1584–1648), mozūras, jėzuitas (nuo 1604 m.). Buvo Pultusko kolegijos rektorius. 1632 m. Vilniaus universitete gavo teologijos daktaro laipsnį. 1632–1637 m. Universiteto rektorius, po to 6 metus buvo Pinsko kolegijos rektorius. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 30–32; *Akademijos laurai*, p. 84.)

Simonas Dilgeris, [abiejų] teisių daktaras ir ordinarinis [abiejų] teisių profesorius JD Vilniaus akademijos Sapiehos teisės fakultete, laikinasis teisės fakulteto dekanas

Aronas Aleksandras Olizarowski, [abiejų] teisių daktaras ir ordinarinis [abiejų] teisių profesorius JD Vilniaus akademijos Sapiehos teisės fakultete, šviesiausiojo Noiburgo kunigaikščio patarėjas⁴⁷

Tomas Klage iš JD, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, ordinarinis Šv. Rašto profesorius⁴⁸

Jonas Chądzyńskis iš JD, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, ordinarinis teologijos ir hebrajų kalbos profesorius⁴⁹

Osvaldas Krügeris iš JD, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, ordinarinis matematikos disciplinų profesorius⁵⁰

Andrius Szczepkowski iš JD, [laisvųjų] mokslų bei filosofijos magistras ir ordinarinis metafizikos profesorius⁵¹ [425]

Tomas Porzeckis iš JD, ordinarinis fizikos profesorius⁵²

⁴⁷ Aronas Aleksandras Olizarovijus (Olizarowski) (1610–1659), jėzuitas (nuo 1629 m.), abiejų teisių daktaras ir profesorius Vilniaus universitete 1644–1655 m. Čia parašė svarbiausią savo veikalą „Apie politinę žmonių visuomenę“, kuris jį išgarsino visoje Europoje. Nuo 1643 m. buvo Noiburgo kunigaikščio Pilypo Vilhelmo patarėjas. Dažnai lankydavosi K. L. Sapiegos dvare (E. U l i č i n a i t ė, Vilniaus Akademijos teisės profesorius A. Olizorovijus, p. 16; L. P i e c h n i k, Olizorowski Aron Aleksander, *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław etc., 1978, t. XXIII, p. 822).

⁴⁸ Tomas Klage (apie 1598–1664), kilęs iš Varmijos, jėzuitas (nuo 1618 m.). Studijavo Vilniaus universite, priklausė M. K. Sarbievijaus įsteigtam humanistų rateliui, laisvųjų mokslų ir filosofijos magistras, 1641 m. tapo didaktikos katedros profesorium, 1642, 1643 m. dėstė Šv. Raštą. Kurį laiką dėstė Nesvyžiuje ir kt. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 82–84, 139).

⁴⁹ Jonas Chądzyńskis (1603–1660), jėzuitas (nuo 1621 m.), studijavo Vilniaus universitete, priklausė M. K. Sarbievijaus įsteigtam humanistų rateliui, laisvųjų mokslų ir filosofijos magistras (1639), profesorius (nuo 1640 m.), teologijos daktaras (1645). Paskaitose ir raštuose nagrinėjo tragišką Lietuvos valstiečių padėtį, valstybės gynybos reikalus, visuotinio šaukimo prievolės reikšmę. 1642–1643 m. buvo Akademijos spaustuvės prefektas. 1655 m. pasitraukė į Karaliaučių, Gdanską, paskui grįžo į Vilnių. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 80, 113, 143, 200, 228–230; *Akademijos laurai*, p. 86, 191.)

⁵⁰ Osvaldas Krügeris (apie 1598–1655), kilęs iš Varmijos (pruthenus), jėzuitas (nuo 1621 m.). Mokėsi Romos kolegijoje. Vilniaus universitete gavo laisvųjų mokslų ir filosofijos magistro laipsnį (1639), matematikos profesorius Vilniaus universitete (1634–1654). Išleido aritmetikos vadovėlį (1635), paskelbė darbų, buvo valdovo prefektas. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 62, 118–122, 245; *Akademijos laurai*, p. 191.)

⁵¹ Andrius Szczepkowski (apie 1600–1659), mozūras, jėzuitas, laisvųjų mokslų ir filosofijos magistras (nuo 1643 m.), filosofijos disciplinų profesorius Vilniaus universitete (nuo 1642 m.). (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 114; *Akademijos laurai*, p. 192.)

⁵² Tomas Porzeckis (1609–1657), iš Lietuvos (lituanus), jėzuitas (nuo 1626 m.), filosofijos disciplinų profesorius Vilniaus universitete (nuo 1643 m.). 1645 m. čia jam suteiktas laisvųjų menų ir filosofijos magistro laipsnis, 1647 m. teologijos daktaro laipsnis. Diskutavo su Martynu Smigleckiu. Dėstė Brunseberge, 1650–1653 m. Pultusko kolegijos rektorius. (*Akademijos laurai*, p. 87, 192.)

Mykolas Radau iš JD, ordinarinis logikos profesorius⁵³

Jokūbas Osuchowski iš JD, studijų prefektas, Akademijos fakultetų sekretorius⁵⁴

Simonas Storumowiczius iš JD, ordinarinis moralinės teologijos profesorius ir filosofijos profesorius nominatas⁵⁵

Sventoslavas Dąbrowa iš JD, ordinarinis etikos profesorius ir filosofijos profesorius nominatas⁵⁶

Sebastijonas Pikulijus iš Bavarijos, popiežiaus [seminarijos] auklėtinis, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, šventosios teologijos licenciatas, Akademijos fakultetų raštininkas⁵⁷

Andrius Venclovas Borzeckis iš Čekijos, popiežiaus [seminarijos] auklėtinis, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, Akademijos fakultetų kvestorius⁵⁸

Juozapas Konstanynowiczius, [laisvųjų] mokslų ir filosofijos magistras, Akademijos fakultetų pedelis⁵⁹

Paulius Idz(i)kowskis iš JD, ordinarinis retorikos ir istorijos profesorius⁶⁰

Stanislovas Tupikas iš JD, ordinarinis retorikos profesorius⁶¹

Sebastijonas Duczymiński iš JD, ordinarinis poetikos profesorius⁶².

Iš lotynų kalbos vertė Darius Antanavičius

⁵³ Mykolas Radau (1615–1687), iš Prūsijos (pruthenus), jėzuitas (nuo 1633 m.). Studijavo Vilniaus universitete. Laisvųjų menų ir filosofijos magistras, šio universiteto filosofijos disciplinų profesorius (nuo 1644 m.), Brunsbergo kolegijos rektorius (1673–1675 ar 1676). (*Akademijos laurai*, p. 91, 192.)

⁵⁴ Jokūbas Osuchowski, jėzuitas, žemesniųjų klasių prefektas Vilniaus universitete 1644–1645 m. Studijų prefektas vadovavo aukštesniųjų arba žemesniųjų klasių mokiniams.

⁵⁵ Simonas Storumowiczius (?–1656) kilęs iš LDK (Baltarusija), jėzuitas, moralinės teologijos profesorius Vilniaus universitete (nuo 1644 m.).

⁵⁶ Sventoslavas Dąbrowa (1614–1650), lenkas (polonus), jėzuitas, Vilniaus universitete filosofijos disciplinas dėstė 1644–1652. (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 114; *Akademijos laurai*, p. 87, 192, 258.)

⁵⁷ Sebastijonas Pikulijus, Pikiel, bavaras, teologijos daktaras (1645). (*Akademijos laurai*, p. 154.)

⁵⁸ Andrius Vaclovas Borzeckis, bavaras. Vilniaus universitete 1643 07 05 K. L. Sapiegai dalyvaujant jam suteiktas magistro laipsnis. (*Akademijos laurai*, p. 168, 256.)

⁵⁹ Juozapas Konstanynowiczius. Stoją į naują fakultetą ir 1647 m. A. A. Olizarowskio vadovaujamas paskelbė disertaciją iš teisės srities apie santuoką.

⁶⁰ Paulius Idz(i)kowskis, jėzuitas, atvykęs iš Kelno, studijavo Vilniaus universitete (1638). Retorikos profesorius Vilniaus universitete (1643–1646). (L. P i e c h n i k, *Rozkwit...*, p. 168, 256.)

⁶¹ Stanislovas Tupikas (1613–1682), kilęs iš Lietuvos, jėzuitas (nuo 1628 m.), teologijos daktaras (1650). Retorikos profesorius Vilniaus universitete (nuo 1644 m.), rektorius (1669–1672). (*Akademijos laurai*, p. 88.)

⁶² Sebastijonas Duczymiński, mozūras, jėzuitas, garsus pamokslininkas, miręs 1651 m. Nesvyžiuje maro metu.